

FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS

Fejér megye könyvtárosainak és olvasóinak tájékoztatója XXXIX. évf. 1999/1. sz.

Könczöl Imre és a Vörösmarty Társaság *

Székesfehérvárott a Vörösmarty-kultusznak közel másfél évszázados hagyománya van. Kezdődött akkor, midőn 1860-ban elhatározottak, hogy a város szobrot emel a Szózat költőjének. Midőn a terv megvalósult, a szobor-bizottmány úgy határozott, hogy továbbra is feladatának tekinti a költő emlékének ápolását, s egy esztendővel a szobor leleplezése után megalakult a Vörösmarty Kör. Évente négy alkalommal emlékeztek a költőre - születése, halála és neve napján, valamint a szobor leleplezésének évfordulóján irodalmi esteket, felolvasásokat rendeztek - századunk harmincas éveiben mégis úgy gondolta egy tehetséges, fiatal művészekből álló csoport, a "harminc évesek", hogy a társadalmi ünnepek, a Kör kaszinó jellege háttérbe szorítja az alkotó tevékenységet. Ezért hozták létre a Vörösmarty Mihály Irodalmi és Művészeti Társaságot, melynek tagja csak az lehetett, aki legalább három színvonalas munkát mondhatott magáénak.

A Kör és a Társaság szoros kapcsolatban állt egymással. Az alapszabályukban megfogalmazott céljukat tekintve nem sokban különböztek egymástól, mégis úgy alakult, hogy az irodalmi élet szervezését a Társaság végezte, míg a Kör biztosította a helyiségeket és a hallgatóságot.

1949-ben rendeletileg feloszlatták a vagyontalan Vörösmarty Társaságot, a kör vagyonát - többek között értékes könyvtárát, képeit, hangszereit - lefoglalták, épületét az abban működő étteremmel együtt bezárták.

Ezután olyan esztendők következtek, mikor legfeljebb baráti társaságokban, magánbeszélgetésekben eshetett szó a Társaság újjászervezéséről. Így volt ez 1954-ig.

Ez évben a Fejér Megyei Néplap december 16-i száma a címlapon adott hírt arról, hogy a Hazafias Népfront tervbe vette egy megyei irodalmi társaság létrehozását. A Könczöl Imre vezette előkészítő bizottság kapcsolatot keresett az irodalmi élet megyei képviselőivel, a Fejér megyéből származó neves írókkal, a megye területén élő költőkkel, irodalmi szakemberekkel, a legjobb tanárokkal, művészekkel, értelmiségiekkel. Neves íróink közül Kuczka Péter, Csoóri Sándor, Csanádi Imre, Sándor András, Gereblyés László, Pákozdy Ferenc jelentették be szülőföldjük irodalmi társaságához való csatlakozásukat.

Ilyen előzmények után 1954. december 19-én, vasárnap délelőtt a fehérvári tanácsházán megalakult a Vörösmarty Mihály Irodalmi Társaság.

Az ünnepélyes alakuló közgyűlésen részt vett Sebes Imre, a megyei pártbizottság első titkára, Bujdosó Imre a megyei tanács elnöke, Mórász Pál kanonok, a Fejér megyei katolikus papok békebizottságának titkára, és igen sokan Székesfehérvár irodalomkedvelő közönsége köréből. A megyéből elszármazott írók közül itt volt Csoóri Sándor, akit első verseskönyve megjelenése alkalmából meglehetősen szeretettel üdvözöltek.

Az alakuló közgyűlést dr. Benedek Elek kórházigazgató főorvos, a Hazafias Népfront megyei bizottságának alelnöke nyitotta meg. Ezután Könczöl Imre számolt be az előkészítő bizottság munkájáról és ismertette az alapszabály-tervezetet. A Vörösmarty Mihály Irodalmi Társaság céljaként "a megye életét művészi módon megörökítő irodalom megteremtését, támogatását, a megyében élő és Fejér megyét továbbra is szűkebb hazájának tekintő írók összefogását, az egészséges irodalmi köz-

* Előző számunkban közreadtuk a Könczöl Imre születésének 80. évfordulójára - az elmúlt év novemberében - rendezett tanácskozáson elhangzott előadások egy részét. A következőkben közöljük a további előadások, köztük Könczöl Imre várapalotái tisztelői - Varga Károlyné és Fakász Tibor pedagógusok - megemlékezéseit. A két helyszínen - Székesfehérvárott és Várapalotán - elhangzottakat szerencsésen egészítik ki Pásztohy Domokosnak, Könczöl Imre egykori munkatársának a visszaemlékezései. Amikor megköszönjük írását, egyúttal itt is őszinte szívvel gratulálunk a szerzőnek 1998-ban megjelent Ahogy az évek tornya nőtt. Válogatott és új versek című kötetéhez.

vélemény fejlesztését, a megye haladó irodalmi hagyományainak feltárását és feldolgozását" jelölte meg. Egyik legfontosabb feladatának tekintette a megye nagy szülőtte, Vörösmarty Mihály emlékének ápolását. Az alapszabályok elfogadása után az elnöklő Benedek Elek percekig tartó taps közben hirdette ki 33 rendes és 88 pártoló tag részvételével a Vörösmarty Mihály Irodalmi Társaság megalakulását.

Ezután a közgyűlés 15 tagú elnökséget választott, amelynek tagjai: Borbély Gábor, Jenei Károly, Csoóri Sándor, Csapó Jenő, Csanádi Imre, Gali Sándor, Jankovich Ferenc, Könczöl Imre, Környei Elek, Mohácsi Károly, Sándor András, Páldy Róbert, Ormos Gerő, Orbán Kálmán és Tanka János. Az elnökség tagjai sorából elnöknek Jenei Károlyt, a megyei levéltár vezetőjét, alelnöknek Borbély Gábort, Munka Érdemrenddel kitüntetett tanárt és Sándor András író, titkárnak Könczöl Imrét, a Fejér Megyei Könyvtár vezetőjét, szervező titkárnak Páldy Róbert megyei könyvtárost, gazdasági titkárnak Orbán Kálmán pedagógust választották meg.

Bujdosó Imre nagy lelkesedés közben bejelentette, hogy a megyei tanács a most megalakult irodalmi társaság támogatására 5.000 forintot ajánl fel. Hasonlóan nagy lelkesedéssel fogadták Fürjes Jánosnak, a Fejér Megyei Néplap felelős szerkesztőjének bejelentését, hogy a lap havonként egyik vasárnapi számában 4 oldalt bocsát a Vörösmarty Társaság szerkesztőbizottságának rendelkezésére önálló folyóiratuk, a Fehérvár megjelenéséig. A közgyűlés megválasztotta a szerkesztő bizottságot is, melynek tagjai: Borbély Gábor, Jenei Károly, Könczöl Imre, Páldy Róbert és Sándor András. Felelős szerkesztő: Könczöl Imre.

A Fehérvár 1. száma beszámol arról, hogy a közgyűlés óta megindult a szakosztályok munkája. "A szépirodalmi szakosztály írói munkaközösségének megszervezése mellett külön csoportban foglalkozik a kezdő írók nevelésével. Megkezdte működését a kritikai és irodalomtörténeti szakosztály is. Székesfehérváron a felszabadulás ünnepi hetében irodalmi esten mutatkozott be a társaság a közönségnek. Ugyanakkor Csákváron, Polgárdiban és Baracson vettek részt író tagjai irodalmi esteken. József Attila születésének 50. évfordulója alkalmából pedig a megye hét községében tartottak megemlékező irodalmi esteket."

A Vörösmarty Társaság újjáalakulásának pillanatától fontosnak tartotta a névadó költő halálának 100. évfordulójára történő felkészülést. 1955. augusztus 29-én tartott kibővített elnökségi ülésen elfogadta az előterjesztett titkári javaslatot és a különböző társadalmi és kulturális szervezeteket is magában foglaló Vörösmarty Emlékbizottság alakítását határozta el. Az emlékbizottság szeptember 16-i ülésén kidolgozta az ünnepély-tervezetet. A költő halálának évfordulójától születésének évfordulójáig: november 19-től december 1-jéig terjedő időt Fejér megye területére "Vörösmarty-napokká" nyilvánította, melynek keretében a megye minden községében Vörösmarty Emlékestet rendeznek. Elhatározta, hogy a felnőttek és az ifjúság részére szavalóversenyt indít; pályázatot hirdet a szájhagyományként élő Vörösmarty-emlékek gyűjtésére, s a Fehérvár című irodalmi és helytörténeti antológia következő kötetét Vörösmarty-emlékkötetként jelenti meg.

A Fejér Megyei Tanács Népművelési Osztályával közösen kiírt pályázati felhívás a Fehérvár 2. számában jelent meg a megye területén vagy az ország bármely más részén szájhagyományban élő Vörösmarty-emlékek gyűjtésére és feldolgozására. Külön kérték a pedagógusokat és a tanulókat, hogy az öt gépelt oldalnál nem terjedelmesebb, a gyűjtési hely, idő és az adatszolgáltató nevének pontos megjelölésével ellátott pályamunkákat a Vörösmarty Társaság titkárságára - Székesfehérvár, Bartók Béla tér 1. - 1955. november elsejéig küldjék el. Az eredményhirdetésre majd november 19-én, a Városi Színházban rendezendő emlékestén kerül sor.

Az elfogadott tervezet végrehajtása és az ünnepélyek előkészítése azonnal elkezdődött, elsősorban "a Megyei Könyvtár dolgozóinak lelkes és áldozatkész munkája révén sikeresen haladt a megvalósulás útján. Azt, hogy az ünnepélyssorozat több lesz, mint külsőséges megemlékezés, már előre is bizonyítja az a tény, hogy a Vörösmarty-szavalóverseny résztvevőinek száma meghaladja a kétezeret a megye területén" - olvashatjuk a Vörösmarty Irodalmi Társaság közleményeiben, a Fehérvár 3. számában. Az évforduló programja a következő volt. 1955. november 19-én 13 órakor emlékkiállítás nyílt a Csók István Képtárban. 14 órakor került sor a megyei könyvtár névadó ünnepélyére: a könyvtár Vörösmarty Mihály nevét vette fel. 17 órakor koszorúzás volt a költő szobránál. Este a

színházban ünnepi megemlékezést tartottak. A megnyitót Könczöl Imre, a Társaság titkára mondta, Vörösmarty költői nagyságát Jenei Károly, a Társaság elnöke méltatta. Közreműködött Greguss Zoltán és Surányi Ibolya, a Madách Színház tagjai, Tóth Miklós, az Állami Operaház tagja, Érsek Mária zongoraművésznő, Wilhelm Ferenc gordonkaművész és a Városi Kultúrotthon központi énekkara Szemere Gyula vezényletével. Másnap Kápolnásnyéken folytatódott az ünnepségsorozat. A költő lakóházánál Waldapfel József egyetemi tanárnak kellett volna emlékbeszédet mondania, de annyira berekedt, hogy - bár volt mikrofon - semmiképpen nem vállalta annak elmondását. A helyzetet - mint Könczöl Imre visszaemlékezéséből megtudjuk - az mentette meg, hogy szerencsére zsebében maradt az előző este a színházban elmondott megnyitó beszéde, s azt olvasta fel. Az ünnepségen közreműködött Horváth Ferenc, a Magyar Népköztársaság érdemes művésze és a székesfehérvári MÁV "Vörösmarty" Kultúrotthonának ének- és zenekara. Délután ugyancsak Nyéken rendezték meg a szavalóverseny döntőjét, és ünnepi műsorral emlékeztek a falu szülőltére.

A Fehérvár 4. számában a szerkesztőbizottság tagjának, Borbély Gábornak tollából figyelemreméltó írás jelent meg "Az egyedül helyes úton" címmel. A cikk így kezdődik: "A Fehérvár harmadik kötetének kiadása után néhány nappal jelent meg a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata az irodalmi életben mutatkozó jobboldali jelenségekről; jelen kötetünk szerkesztése közben pedig a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának határozata és az irodalmi élettel kapcsolatos megnyilvánulásai váltak ismeretessé." Ezek szellemében a cikk írója védekezésre és önkritikára kényszerült.

Megállapította, "hogy sem a Társaság nagy rendezvényei alkalmával nem volt olyan megnyilvánulás, sem a Fehérvárban nem jelent meg olyan írásmű, amely kétségbe vonta volna - akár burkolt formában is - a párt irodalomirányító szerepét, vagy támadta volna népi demokratikus rendszerünk elvi és társadalmi alapjait." Mégis úgy gondolja, hogy amikor a Társaság munkája még csak kibontakozóban volt, kellett volna a támogatás, a határozott elvi irányítás, a vezető irodalmi folyóiratok példamutatása. Hibának tartja, hogy a Társaság vezetősége és a Fehérvár körül nem alakult ki olyan kör, amely elvi vitákban tisztázva a problémát, biztosította volna a kollektív vezetést. Jóformán az elnökség egy-két tagjára hárult minden feladat, a lektorálástól kezdve a nyomdai ügyekig, a rendezvények előkészítésétől kezdve a technikai lebonyolításig. Ebből következett, hogy érdemileg egy csomó fontos problémával nem tudott foglalkozni. Ilyen pl.: az írók fejlesztésének kérdése, a kritikai szakosztály működésének megindítása. A Társaság lapja keveset foglalkozott a felszabadulás óta eltelt 10 év eredményeivel, kevés olyan mű jelent meg, amely magas irodalmi fokon, a szocialista realizmus követelményeinek megfelelően tükrözi az életet. Mindezek után Borbély Gábor a cikk végén közlése: "a Vörösmarty Irodalmi Társaság a jövőben határozottabb, jobban körvonalazott keretekben fog működni, mint a Társadalom- és Természettudományi Társulat irodalmi szakosztályának szerve."

"Hol a Fehérvár utóda?" - tette fel a kérdést a Fejér Megyei Néplap 1956. szeptember 20-i számában Galamb Béla. Az írás *Gondolat egy megszünt antológia olvasásakor* alcímmel jelent meg. Már azt is nehezményezi, hogy a megyében - igazi hivatásának betöltésére - csak a felszabadulás utáni tizedik évben hívták életre a Vörösmarty Irodalmi Társaságot, mert - szerinte - ez az irodalom és a feltétlenül szükséges irodalmi élet lebecsülése, helytelen értékelése. A Fehérvár című antológiáról úgy vélekedik, "hogy - apró-cseprő hibái mellett - jó volt; új és egészséges hangként jelentkezett a megye irodalmi életében." Az elmúlt napokban zajlott Magyar Írók Szövetsége közgyűlésének szellemére, a Tolna megyei folyóirat, a Hegedüs András miniszterelnök soproni beszédében örömmel üdvözölt Soproni Szemle és a szegedi Tiszatáj példájára hivatkozva sürgeti a színvonalas irodalmi folyóirat újbóli megjelenését.

"... és hol van a Vörösmarty Irodalmi Társaság?" - kérdezi Pásztóhy Domokos a Néplap szeptember 23-i számában, hozzászólva Galamb Béla cikkéhez. Beszámol a Társaság alig egy éves munkájáról, amíg engedték dolgozni, aztán - mint írja - minden lehetséges módon akadályozták tevékenységét. "Megnehezedett az irodalmilag megfelelő, de egyesek szerint nem elég "politikus" írók közlése. Sajtóban támadták a szakosztály értekezletén elhangzott helyes esztétikai fejtegetéseket. Állandósult a gyanakvás, a bizalmatlanság... Kezdték úgy emlegetni a Társaságot, mint a me-

gyei reakció egyik fellegvárát, s ez ellen lehetetlen volt védekezni." Arról pedig, hogy a Társaság a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatba olvadt, hivatalosan senkit sem értesítettek. Az elmúlt félév alatt semmi sem történt. Pásztohy Domokos felhívja a figyelmet arra, hogy eljött az ideje az elkövetett hibák kijavításának. A megye vezetői teremtsék meg az erkölcsi és az anyagi feltételeket a Társaság működéséhez, amely jogilag és csendben dolgozó tagjaiban továbbra is jelen van. S akkor lesz utóda a Fehérvárnak is.

Hogy mi is történt valójában, azt Csukly Alajos a Néplap október 7-i számában megjelent "Újra meg újra a Vörösmarty Irodalmi Társaságról" című cikkéből tudjuk meg. 1955 őszén - írja - a Vörösmarty évfordulóra történő készülődés jegyében összehívott értekezleten megjelent a Népművelési Minisztérium főelőadója is, aki a vezetőségi tagokkal tartott külön megbeszélésen ellentmondást nem tűrően közölte, hogy a Társaságot a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulatba kell olvasztani. Könczöl Imre a törvényre és a törvényességre hivatkozva a leghatározottabban visszautasította a jogtalan intézkedést. S ettől kezdve hónapokon át tartott a huzavona. A megyei tanács népművelési osztálya, felsőbb utasításra hivatkozva, adminisztratív intézkedéseket helyezett kilátásba, ha a Társaság nem hajlandó "önként" beolvadni. A megszüntetés formai okaként azt hozták fel, hogy a megyei tanács végrehajtó bizottsága a beadott alapszabály alapján - a törvény előírásának megfelelően - nem vette nyilvántartásba -, tehát a Vörösmarty Irodalmi Társaság tulajdonképpen nem is létezett. "...ha ez így van, milyen előkészítő bizottságban vett részt Bujdosó Imre elvtárs, a megyei tanács elnöke? Milyen "Társaságban" vállaltak tagságot a bejegyzésre illetékes funkcionáriusok? ...hogyan ajánlhatott fel a működés biztosításához pénzbeli támogatást a megyei tanács végrehajtó bizottságának elnöke? S hogyan folyósíthatta egy esztendőn át a nem létező szerv részére? Hogyan adhatott a megyei tanács végrehajtó bizottsága kiadási és terjesztési engedélyt a nem létező szervnek a Fehérvár megjelentetéséhez, sőt hogyan vállalhatta a megyei tanács népművelési osztályvezetője a felelős kiadói címet?" - teszi fel kérdéssorát a cikk írója.

"Ismét működik a Vörösmarty Irodalmi Társaság" - jelenti be Könczöl Imre a Néplap 1956. október 23-i számában. A hozzá írott sok-sok levél, s az azokban feltett kérdések ellenére sem arról kíván szólni, hogy kik, miért és hogyan némították el a Társaságot, hanem arról, hogyan lehet folytatni a munkát. A megyei pártbizottság ugyanis határozatot hozott, s ebben leszögezte, hogy a Vörösmarty Társaság 1954-ben történt megalakulása helyes volt, mert összefogta a megye íróit és segítséget adott a megye irodalmi életének kibontakozásához. Megállapította, hogy a Társaságra és rendszeresen megjelenő folyóiratára szükség van.

Máris megkezdődtek a Társaság újjáalakító közgyűlésének előkészületei - számol be Könczöl Imre - s várhatóan november első felében összehívják a tagságot. A folyóirat ügyében is elkezdődtek a tárgyalások. Bár a Fehérvár országosan is elismerést kapott, egy ennél tartalmában és terjedelmében jelentősebb folyóirat kiadását tervezik, mely Veszprémmel közösen a két megye anyagi és szellemi erőinek összefogásával Pannónia címmel jelenne meg. Arra törekszünk - írja végül Könczöl Imre -, hogy "méltó képviselői legyünk annak a szellemnek, amelyet a mai magyar irodalom képvisel, az a magyar irodalom, amely nehéz időkben adott erőt és hitet az értelemben, magyarságunkban, népünk felemelkedésében, s amely segített toborozni, nevelni és felfegyverezni azt a sereget, amely ma a toldozgató-foldozgató félmegoldások helyett a magyar valóság mély elemzésén alapuló nemzeti történelmünkéből kinövő szocialista demokráciát akar."

Ismét évek teltek el anélkül, hogy a sajtó hírt adott volna a Társaságról. 1988-ban újra a Hazafias Népfőnt - személy szerint Pál Istvánné - kezdeményezésére előkészítő bizottság kezdte meg munkáját, s november végén a Pelikán Teremben újjáalakult a Vörösmarty Irodalmi és Művészeti Társaság. A közgyűlésen jelen volt Könczöl Imre is. A tagság egyhangúlag választotta meg a Társaság díszelnökévé.

Könczöl Imre két dátum között

Dr. Arató Antal, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár igazgatója azzal a kéressel tisztelt meg, hogy mint a könyvtár egykori munkatársa „- ha csak néhány oldal terjedelemben is - idézzem fel, írjam meg emlékeimet Könczöl Imréről, akkori munkájáról, a megyei könyvtári tevékenységről.” Íme az alábbiakban igyekszem föloszlatni a negyvenöt esztendő gomolygó ködeit, hogy gyarló memóriám gyertyafényével bevilágítsam a „tegnap szigetét”.

1.

1953. november 1-jén léptem a Fejér Megyei Könyvtárba, ahol Könczöl Imre igazgató „eszmétárs” kézszerítása bátorított. Erdélyi József, Illyés Gyula, Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Németh László, Sinka István, Szabó Dezső, Szabó Pál, Tamási Áron és Veres Péter sokszínű magyar népi világa feszített abroncsot körénk. Így lett a megyei könyvtár célja közös ügyünk, egyetértő munkánk, s apró, halk vitáink színhelye.

Könczöl Imre a legtágabb értelemben ízig-vérig „néptanító” volt. Egész népét, a nép reá bízott csoportjait akarta „nem népiskolai fokon” tanítani. De mindezt korántsem az elhivatottság tudatának göggyével, hanem a szolgálat alázatával cselekedte.

Ehhez toborzott társakat. A könyvtártudományt legtöbbször menet közben sajátítottuk el. Ám az irodalom égtájaihoz sejtjeinkben éreztük az iránytűt. Móricz Tündérekertjében éppolyan otthonosan lépegettünk, mint Tolsztoj Karenina Annájának szalonjában.

Persze a belépőt naponta kellett megváltanunk. Az Imre által szervezett, izgalmas szeánszokon cseréltük ki nézeteinket. Az olvasva tanulás mindennapi szellemi kenyerünké vált.

Vallatóra fogtuk a túlhajtott szocialista realista alkotó módszer bűvöletében született műveket. Több esetben tetten értük a szeméremet szűrőszőnyegét árasztó, ám hivatalosan példaként díjazottakat. Örömlenkeztünk viszont az értékeket hordozókban, amelyeket tiszta lelkiismerettel adtunk az olvasók kezébe.

Egy alkalommal Németh László: *A minőség forradalma* című tanulmánykötetével járultam „bírálóim” elé. Az enciklopédiának szánt, hatkötetes mű mindenkit meglepett. S a fiatal orvos-író szerényen, de magas igénnyel tolmácsolt világismerete asztal körül marasztalta az odafigyelőket.

2.

Jelenlétünk hitelességét a könyvkiadó pult előtt tolongó olvasók érdeklődése bizonyította. S az a szinte „misszionáriusi” feladat, amelyre meggyeszerzte elköteleztük magunkat. Mert kevesen voltak akkor még annyira felkészültek, hogy szerző és cím szerint közöljék igényüket. Legtöbbször a „Mit tetszik ajánlani?” beköszöntő mondattal kezdték, vagy éppen „grófos”, kalandos és valamilyen szép szerelmes, romantikus könyvet kértek. Nemegyszer kötet-tornyok magasodtak az izgalmasan keresgélők előtt: Így ismerkedtek Jókaival, Mikszáthtal, Déryvel, Tamásival, Jankovich Ferencsel, de Anatole France-szal, Balzackal, Tolsztojjal, vagy éppen Gorkijjal, Solohovval és Fagyajevvel is.

Izmosodó járási könyvtáraink hasonló „lázakban” edződtek. Hát még a falvakban, pusztákon folyamatosan szerveződő fiók-, illetve letéti könyvtáraink. Amíg a járási könyvtárvezetők főállásban formálgatták szállásaikat, a kis településeken szamaritánus lelkületű tanítók-tanárok az iskolák, kultúrotthonok zugaiban ütöttek tanyát: fizetségként csupán szimbolikus tiszteletdíjjal honorálva. Önálló községi könyvtár éppen csak mutatóban „dicsekedett” még megyénkben. A vidék látogatását-segítését Könczöl Imre átfogó tervéhez igazítottuk. Vonattal, autóbusszal, kerékpárral s néha kilométereket gyalogolva értünk célba. Később a megyei tanács kisbuszt biztosított egy-egy „társasutazáshoz”. A gépkocsi előadó közölte, hogy például Sárbogárd felé mikor indul a „járat”. S aztán nyilvántartásba vette az odaigyekvő hölgyeket és urakat (Bocsánat! Elvtársnőket és elvtársakat.) S útnak eredt a döcögő jármű. Számvevő, tanulmányi felügyelő, s Isten tudja még hányféle ki-

küldött préselődtött össze a fapadon. Drága tanárom, Radetzky Jenő nevet adott - magát is beleértve - együttesünknek: „Elszánt kultúrvigécek”. Valóban azok voltunk.

Helyszínre érkezvén sok mindent megtudtunk a könyvtárostól. Volt, aki pontosan tudta: a lakosság hány százaléka könyvtári tag. Melyek a legolvasottabb művek. S mutatta a kopott kötéstáblából kikandikáló, széthulló oldalakat. S mindjárt bejelentette új könyvek iránti igényeit. Néha a kölcsönzési órára toppantunk be. Ilyenkor jóízűeket beszélgettünk az olvasókkal. Kritikust megszégyenítő véleményt mondtak íróról, műről egyaránt.

A Székesfehérvári járás közvetlenül a megyei könyvtár irányítása alá tartozott. E megtisztelő feladatot akkor nekem kellett ellátnom. Könczöl Imre komoly társakat adott mellém. Warvasovszky Emil emléke él bennem a legmélyebbre gyökerezve. Sokoldalú, intelligens, érdeklődő ember volt. Irodalomhoz, képzőművészethez, ornitológiához, de még a számviteli dolgokhoz is értett.

Azt tapasztaltuk, hogy a községi könyvtárak munkája egyre tartalmasabbá válik. A legjobbak közül kettőt illőnek tartottunk külön is megemlíteni:

Abán Tanka János tanár könyvtárosi, Csőszön Cserkúty Sándor tanító kultúrotthon-igazgatói és Halmi János tanár könyvtárosi tevékenysége messzire világított. S nagyon is kellettek ezek az őrtüzek a mezőföldi tájon. Lobogásuk lángra lobbantotta a fogékony lélekmezőket. Tanka bebizonyította: akit népe szívébe fogad, az maga mellé tudja állítani a község apraját-nagyját. Cserkúty és Halmi a kultúrotthon és a könyvtár közművelő szolgálatát mesteri módon hangolta össze.

Csőszön a közös intézmény Móricz Zsigmond nevét vette fel. A névadó ünnepélyen telt ház fogadott bennünket. Hármunknak szólt vendégmeghívó: Sipos Gyula költőnek, Könczöl Imrének és nekem. Az avatóbeszédet rám testálták. Móriczról úgy szóltam, mint a huszadik század legnagyobb magyar realista írójáról. Szinte páratlan alkotása személyes jelenlétét érezteti, s tudatosítja magyarságunk határainkon is túlra sugárzó egyetemes értékeit. Sipos Gyula a *Szóljatok bátran* című verseskötetéből olvasott fel.

Úgy éreztem: a vidék nagyon magasba emelkedett akkor.

3.

Könczöl Imre aktivitása napról napra fokozódott. 1954 tavaszán a Fejér Megyei Néplap vasárnapi számában „*Szép szó*” címmel irodalmi rovatot indított. Országos hírű szerzők művei éppúgy felbukkantak hasábjain, miként a megyében ismerteké, vagy netán az eddig ismeretleneké. Ösztönzésére a megyei tanács irodalmi pályázatát hirdetett. A beérkezett 56 pályaműből a szigorú bíráló bizottság - Könczöl megfontolt érvei ellenére is - csak a második és a harmadik díj odaítélésére talált két-két alkalmas művet. Meglepetésünkre a két második díjban Tanka János: *Kálozi hősök* című elbeszélése és Pásztohy Domokos: *Nagymama* című verse részesült.

Irodalmi esteken Kápolnásnyéken Vörösmarty Mihály, Válon Vajda János emlékét ébresztgette: túllépve az iskolai irodalomoktatás színvonalán.

Meghívta a Fejér megyében született, de Budapesten élő költőket: Csanádi Imrét, Csoóri Sándort, Jankovich Ferencet és Kuczka Pétert. Olyan előadóművészek tolmácsolták írásaikat, mint Gregus Zoltán meg Palotai Erzsébet.

Mindez nem maradt eredmény nélkül. Az olvasók kedvet kaptak Csoóri: *Felröppen a madár*, Csanádi: *Esztendők terhével*, Jankovich Ferenc: *Hulló csillagok* és *A tél fia* című könyvéhez. S keresték azt a folyóiratot, amelyben Kuczka: „*Nyírségi napló*”-ja jelent meg.

Ezek után azt gondoltuk, hogy Könczöl szabadságra megy. Nem így történt. Addig forgatta fejében az író-könyvtáros találkozó tervét, amíg egyszer csak Badacsonyan állt meg velünk a vonat. Fejér és Veszprém megye könyvtárosai sereglettek össze a badacsonyi turistaházban, hogy két napon át (1954. június 19-én és 20-án) a szemben ülő írókkal megvitassák aktuálisnak ítélt gondjaikat. A találkozó vezérgondolat-rendszere valahogy ekként summázható: A független alkotó, az író: az egyik póluson, az olvasó mint „fogyasztó”: a másik póluson határozza meg a könyvtáros közvetítő szerepét. A könyvtáros prés alatt, vagyis inkább prés között érzi magát. Ő tehát e hármasság viszony szervenő alanya.

Az most a kérdés: Miként oldható fel ez az aránytalan viszony. A vitában különböző vélemények csaptak össze. A tisztázó, a lényegét megközelítő választ talán Veres Péter tünődése fogalmazta meg. Valahogy így: „Új ismereteket, valós ismereteket közvetítő irodalmat igényel az olvasó. S ez elsősorban az írók és a kiadók felelőssége. Így oldható fel fokozatosan az aránytalan viszony.”

Szó volt még a tájirodalom és a világirodalom összefüggéséről. Általános igényként hangoztatták a könyvtárosok: a kritikusok konkrétabb, tömörebb értékelő írásokkal rukkoljanak elő! Több íróval, több könyvvel foglalkozzanak!

Az író-könyvtáros együttlét gondolatcserélő hangulata, közvetlensége jelentette a találkozó legmaradandóbb értékét.

4.

Rövidke szünet után friss szelek dagasztották a cselekvés vitorláját. A Hazafias Népfrent megyei tervében ugyanis szerepelt a Vörösmarty Társaság újjáélesztése.

Könczöl Imre úgy fogadta ezt a tervet, mint ölbe pottyanó aranyalmakincset. Ha írói-költői ambíciói átmenetileg zátonyra futottak: most a megye irodalmi életének szolgáló organizátora lehet.

A fővárosba röppent Fejér megyei írókkal már megszületett az egyezség. Most a közöttünk élő, egészen vagy részben „hallgató” írókat kell szólásra, szervezkedésre bírni. Ő Bódást és Tankát avatta terveibe, én Ormos Gerőt s a szegény megrokkant Gaál Ferit győztem meg. Néhány középiskolai tanár is készen állt már. S a Sztálinvárosban élő Kemény Dezső és az országosan ismert Sándor András hajlandóságához sem fért semmi kétség.

1954. december 19-én meg is alakult a Vörösmarty Irodalmi Társaság. A közgyűlés a Társaság elnökévé Jenei Károlyt, a megyei levéltár igazgatóját, titkárává pedig Könczöl Imrét választotta. Megválasztottunk még legalább egy vékányi tisztségviselőt, de róluk itt most ne essék szó.

Mind a székesfehérvári, mind a vidéki bemutatkozó irodalmi estek - már csak az újszerűség okán is - beváltották a hozzájuk fűzött reményt. De ha már van társaság: legyen folyóirata is. Így indult hódító útjára Fehérvár címmel a Vörösmarty Irodalmi Társaság irodalmi és helytörténeti antológiája. Könczöl Imre felelős szerkesztő személye volt egyelőre a garancia.

A megyei könyvtár a Társaság hivatalos központjává lépett elő. A kéziratok is ide érkeztek. A „jeles” írók-költők műveit főként Imre lektorálta. A „névtelenek” kéziratai néha engem is szórakoztattak. Bár döntést nem bízhatott rám: elrebegett javaslataimnak talán volt némi fogamatja. A végső szót mindig a szerkesztő bizottság mondta ki.

Imre csendes, kompromisszumra kész szerkesztő hírében állt. Ám az én verseim közül mindig a népköltészet formáját-hangulatát hordozót választotta ki. Ráhagytam. Úgy éreztem: ifjúkori verseihez talán ezek álltak közelebb.

A Fehérvár első, második és harmadik száma 1955-ben jelent meg. Mindegyik hozott valami frisset, gondolatébresztőt. A harmadik, a Vörösmarty-emlékszám nyújtotta talán a legtöbbet. Benne olvashattuk például két kiváló kollégánk: Tóth László és Csukly Alajos: *Az élő Vörösmarty nyomában* című közösen írt tanulmányát.

A szerzők, a szerkesztő bizottság mellett a hűséges, hozzáértő segítőtársról sem feledkezhetünk meg. Páldy Róbert ő, a helyettes könyvtárigazgató. Szorgalma motorként szolgálta az ügyet mind a könyvtárban, mind a Társaságban. De éppen ebben az esztendőben intett búcsút nekünk. A Veszprém Megyei Könyvtár hívására távozott. Az igazgatói széket kapta meg.

5.

Az események tovább halmozódtak. József Attila születésének 50. évfordulója sem múlhatott el nyomtalanul. Még Páldy Róbert közreműködésével látogattunk el a megye jó néhány könyvtárába. A versre szomjas olvasókkal együtt mélyedtünk el József Attila költészetében. A *Külvárosi éj*, *A város peremén* vagy éppen a *Falu* című verse nyitotta ki a lelkeket. Néhány versszakon újra meg újra eltűnődtünk:

„...Hallgatom az álmodó falut.
Szorongó álmok szállnak;
meg-megrebbentik az elaludt
árnyú fűszálat.

Alszanak az egek, a mezők.
Ostorok, csizmák és kések.
Lombok közt a tiszta, tág közök.
S a levélrések.

Alszanak a nyers, nehéz szavú
kiszikkadó parasztok.
Dombocskán, mint szívükön a bú,
ülök. Virrasztok.”

Sok könnyező szem tekintett rám. 1955 tavaszát mutatta a Kalendárium. S hallgatóim talán az előző évekre emlékeztek.

Könczöl Imre társaságában az egyik járási könyvtárban tartott terepszemle tanulmányi kirándulássá minősült. A megnyilatkozó olvasók bölcsessége vizsgafeladványokat fogalmazott. De szellemi élvezetünkre árnyék vetődött. Nagy Imre miniszterelnököt félreállították. Hegedűs Andrászt ültették a helyére ....

Vörösmarty Mihály halálának 100 éves évfordulója közeledett. Az egész megye mozgolódott. Minden illetékes ki akart tenni magáért. Mi kettős szerepben éltünk. A megyei könyvtár és a Vörösmarty Irodalmi Társaság szorításában. Már az imént szóltam a Fehérvár Vörösmarty-émlékszámaról. Mint írott dokumentumot talán a legidőtállóbb eseményörzőnek tarthatjuk. Petres Éva muzeológus *A kápolnásnyéki Vörösmarty-émlékiállítás* című rangos tanulmánya is megjelhet benne. Nagyszerűre sikerült a kiállítás. A novemberben megrendezett ünnepély fénypontjává emelkedett: minden szónoklatot felülmúlva. S emlékezetes marad a kápolnásnyéki Vörösmarty Emlékmúzeum köré sereglett ünnepi gyülekezet is. Talán Fejér megye minden települése képviseltette magát. A Szózatot még nem hallottam így énekelni. Annyira őszintén hangzott, mint a végtelenbe kapaszkodó jajkiáltás szakadék szélén.

Könyvtárunk fölvette a nagy költő nevét. Fehérvári szobrát a Vörösmarty Irodalmi Társaság és a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár közös főhajtással koszorúzta meg.

6.

1955. december 3-án Nagy Imrét kizárták a pártból. „Rossz kedvünk tele” arcunkba vágta a havat. A közömbös szavak is elhalkultak. Csak egy-egy találkozó tekintet sugárzott rejtett gondolokat. De valami erkölcsi kényszer mégis egyre több mosolyt csalt elő. A rosszkezd bénít. Csak derű éleszti a lélek tüzeit. S a lélek tüzének lobogása lendít előre. Legalább mi: könyvtárosok és olvasók teremtsünk bizakodó közérzetet a szellemi alkotások bástyái mögött. A megromlott politikai légkörben átvészeltük hát a telet: magunkat és egymást bátorítva az odafigyelés tapintatával, a szolgálat hitével.

A Vörösmarty Irodalmi Társaságot viszont utolérte a robbanás döbbenete. A gyúanyag a Fehérvár negyedik és egyben utolsó számában megjelent *Az egyedül helyes úton* című cikkben rejtőzött.

Érdemes volna elemezni, hogy következetlenségei feltáruljanak. De írója fölött már régen az örök világosság fényeskedik. Ne küldjünk homályt e fényre! Saját emberségünket csorbítaná. No de mi lett az írás következménye? Az Irodalmi Társaságot a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat irodalmi szakosztályába olvasztották. Ezzel a művelettel évtizedekre megszünt az Irodalmi Társaság, a Fehérvár antológia pedig végleg elnémult.

7.

1956 tavasza, őszbe csúszó nyara méhkas hangulatával zsongott körülöttünk. Bármely hetilaphoz, folyóirathoz nyúltunk: mindegyik országos érdekességeket „zummögött”. Bennünket meg napi feladatokra ösztökélt a szorgalom ritmusa. Munkatársaim akkori arca, mozgása, de még legfinomabb gesztusa is felrémlik előttem: Gévay Ági, Kalocsa Irénke, Karácson Sanyi, Mányoki-Tóth Irma az öles állványokon könyveket rendezget, vagy éppen az érdeklődő olvasók kívánságainak adakozza figyelmét. Csongor Rózsa, Kiss Mária, Somkuti Ági, Tóth Gyurka, Varga Rózsa címléírást készít, s a katalógus-szekrények fölé hajolva bibelődik. Csukly Lojzi, Keszei Pista, Warvasovszky Emil két szembefordított asztalon titkokat kutat. Én Tóth Lacival, az új igazgató-helyettessel kiszálási terveken tünődöm. Könczöl Imre apró irodájában jelentést kattog a matuzsálem-írógépen. Idillikus merengés erővonalai keresztezik egymást az érdes történésekkel terhes időben.

Végre aztán a nekünk való híreket olvashatjuk:

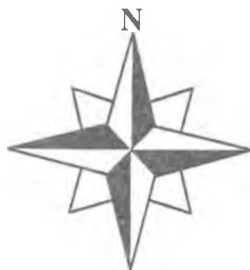
- Július 18-20.: „Az MDP KV ülésén, melyen részt vett Mikoján is: Rákosi Mátyás „egészségi állapotra” hivatkozva lemond első titkári funkciójáról, utóda Gerő Ernő. Rákosi végleg elhagyja az országot, a Szovjetunióban kap menedéket.”
- „A Társadalmi Szemle augusztusi száma közli az MDP értelmiségi határozatát, amelyben a párt megköveti a „haladó értelmiséget” múltbeli sérelmeiért.”
- Szeptember 17.: „Az Írószövetség közgyűlése Nagy Imre mellett tüntet. Az új elnökségből kihagyják a kompromittálódott írókat. Helyettük az irodalmi életből addig kiszorított pártönkívülieket és pártellenzékiet választanak. Köztük van Németh László is. Az elnök: Veres Péter. Társelnökök: Háy Gyula és Tamási Áron.

Összemosolygunk Könczöl Imrével. Mosolyunk a tiszta emberség győzelmét ünnepli. A Fejér Megyei Naplóban nemsokára az alábbi három cikk támaszt föl tegnapi gondolatokat a holnapnak üzenve:

- Szeptember 20.: Galamb Béla: Hol van a „Fehérvár” utóda?
- Szeptember 23.: Pásztohy Domokos: És hol van a Vörösmarty Irodalmi Társaság?
- Szeptember 30.: Tanka János: Újra a Vörösmarty Irodalmi Társaságról és a „Fehérvár”-ról.
- A szerzők a szándékosan szétvert irodalmi Társaság újjáalakítása és a szocialista realizmus kongó jelszavával elnémított „Fehérvár” antológia folyamatos megjelenése mellett tesznek hitet...
- A hajnalt tehát megkiáltották. De amikor végre felsütött a nap: fénye már másokat melegített.

1999. január

Pásztohy Domokos

Emlékek...

*"Őrizzük, tartsuk fenn emlékeinket,
gyűjtsük össze töredékeinket,
nehogy elveszenek végleg,
s ezáltal is üresebb legyen a múlt,
szegényebb a jelen és kétesebb a jövő"*
/Cato - római bölcselő/

Azt hiszem, nem én vagyok az egyetlen, aki még láttam Őt, aki személyesen ismerhettem. Bennem maradtak a képek, amint a régi könyvtárban, a Kossuth utcai kis irodában a kályha mellé húzódva kevergeti a kávéját, s mi szavakban is melegebben ülünk körülötte. Néha kissé cinikus mosolyával, füstöt eregetve, ironikusan, csipkelődve beszélgettünk. De talán olyan régi, személyes emlénye senkinek sincs, mint nekem. Hiszen diák koromtól ismertem. Érettségiző diákként találkoztam Imre bácsival először. S bár sokan, a nálam fiatalabbak is Imrének szólíthatták, nekem azért mindvégig Imre bácsi maradt, s ehhez hozzáfűződött az a tisztelet is, melyet iránta éreztem.

Székesfehérvárott jártam középiskolába, olyan változó világban, amikor az iskolánk neve is változott, profilja is.

Tanítóképzőbe jelentkeztem, de mire érettségi vizsgát tehattünk, éppen pedagógiai gimnáziumnak hívták az iskolát. Sokszínű diákélet folyt ott, és sok nagyszerű tanár tanított bennünket. Akkor Ő Székesfehérvárott élt, s mint megyei vezető jött velünk Pestre egy kirándulásra, amelyet az énekar országos helyezéssel kaptunk. A Margitszigeti Nagyszállóban aludtunk, s máig is emlékezetes, mennyire jó hangulatunk volt. Érettségi után Pestre mentem főiskolára, majd fiatal tanárként találkoztunk ismét, amikor a 2. sz. iskolába kerültem magyartanárnak. Amikor a könyvtárban először meglátott, természetesen nem ismert meg, hiszen én felnőtté váltam, kissé én is másnak láttam őt. Fürkészve vizsgálta az arcomat.

- Honnét ismerem én magát? Aztán kezdtük idézgetni a történeteket, elsősorban a székesfehérvári ismerősöket s a hozzájuk fűződő eseményeket, de a szó legszorosabb értelmében a történelmet is.

Keveset beszélt magáról, sikereiről, kudarcairól, csalódásairól, szenvedéseiről. Alig tudtunk róla valamit. Mert nemcsak én voltam akkoriban a könyvtár lakója, hanem tanítás után sokan a könyvtárban kötöttünk ki.

Komplikált személyiség volt. Néha felfedeztem benne valami szerzetesi alázatot, prédikátori hajlamot, jelenségnek is ilyen volt. Nagyon szeretett beszélni, természetesen nem magáról. Az irodalomról, az írókról, költőkről, művekről, regényekről, versekről - a világról. Rólunk, a szűkebb és tágabb értelemben is. Óvatos volt, akadtak dolgok, amikről nem beszéltünk. Legfeljebb csak az összenézések, a szemek beszéltek. Hiszen akkor olyan világban éltünk, hogy sokan tele voltunk félelemmel, szorongással. Gyakran éreztük a nagy kétségbeesések pillanatait, a kilátástalanságot. Máskor meg rajongtunk, lelkesedtünk. Tele voltunk bizakodással, reménnyel. Ady írja valahol: "A hit valami olyan portéka, mely minden korszak emberei számára akképpen jut, mint a kenyér. Ilyen táplálék volt számunkra mindaz, amit a könyvtárban magunkba szívunk."

Valahol azt olvastam róla, hogy politikai könyvtáros volt. Én erről a megállapításról nem kívánok beszélni, hiszen akik ismertük, tudjuk, valóban az volt. A jelenlétével politizált. Hitvallása volt, hogy a könyvtár a szellemi élet központja. A palotai könyvtár valóban szellemi műhely volt. Szellemi műhellyé vált az Ő keze nyomán. Akkora csoda volt az a 60-as években, amikor Palota, egy vidéki város olyan szellemiséget sugárzott a könyvtári esteken keresztül, amely az országban is kevés volt, s talán csak némely pestinek adatott meg. Milyen megfeszített munkát, testi és lelki energiát igényelt a szervezés - az előadók meghívása, a pénz elővarázsolása. Pedig nem volt ott semmi fényezés! Asztal és szék, székek, legfeljebb virág az asztalon. Talán ez sem volt dísz, hanem szimbólum. Virág - virágzás, mert a gondolat, amely ott megszületett, virágot hozott. És akik jöttek, éppen úgy egy fontos ügy megszállottjai voltak, mint ő, aki létrehozta ezt az együttlétet, s mi, akik hallgattuk az előadókat, s továbbvittük a hallottakat. Latinovits mondta a poétákról: "delejtű emberek", művészek, - s ahogy sokan tartják - kiválasztottak. Valóban kiválasztottakat hívott meg. De

talán ugyanilyen kiválasztottnak érezhettük mi is magunkat, akik hallgattuk, befogadtuk őket, mert a befogadás is szellemi erőfeszítést, nyitottságot, egyfajta együttgondolkodást kíván.

Kiket hívott meg? Nyilván a teljesség igénye nélkül idézem az emlékeket. Neveket felsorolni lehetetlen. S nem is szeretnék rangsort felállítani. Csak akikre nem lehet nem emlékezni!

A nagy "öregek" közül Veres Pétert. Most is látom magam előtt ősz fejét, hallom ízes beszédét, mintha a nagyapámat hallgattam volna.

Tersánszky Józsi Jenőt. A maga kajánságával - még furulyázott is.

Jankovich Ferencet, aki a közeli Székesfehérváron s környékén élte gyermekkorát, diákéveit. Nem véletlen néhány regényének témaválasztása, színhelye.

Gyurkovics Tibort, akit személyes kötődés is kapcsolt a városhoz. "Menj el Várpalotára, ott szeretnek téged..." írja a versében.

Csoóri Sándort, aki akkor a fiatal költőnemzedék reménysége volt, akit még Pápáról ismert Könczöl Imre. Csoóri Sándor többször is járt a könyvtárban, s amikor irodalmi majális szervezésébe kezdett Imre bácsi a várudvarban, sőt Pusztapalotára is kimentünk gyalog, akkor is az elsők között volt, akit meghívott.

Nagy László - Szécsi Margit. A fülemben cseng Nagy László kissé rekedtes hangja, ahogy saját verseit olvassa. "*Ki viszi át a szerelmet?*"

Csanádi Imre, Rab Zsuzsa, Tornai József - most is látom Csanádi dinamikus mozdulatait. József Attilát olvas, eleméz - *Klárisk a nyakamon* -. Itt értettem meg a verset, disszonáns képeit, József Attila lelkiállapotát.

Tatay Sándor, Jobbágy Károly, Somlyó György, Fekete Gyula, Mátyás Ferenc, Ladányi Mihály, Simon István szintén a könyvtár vendégei voltak. Ott őrzöm a dedikált példányokat a könyvespolcomon.

Hívott előadóművészeket is. Básti Lajost, aki jelenség volt. Hideg kimértsége, távolságtartása, előkelősége mellett magával ragadott bennünket művészetével.

Jancsó Adrienn, aki balladákat szavalt, Csernus Mariann kedves verseit mondta, Bodor Tibor, aki zseniálisan közölte a vers gondolatait, érzelmeit. Szenvedéllyel, átéléssel, a költő szövegét tisztelő pontossággal, jellegzetes artikulációival. Most is őrzöm az egyik verset - s az utolsó sorok akár a végrendeletem is lehetne:

*"Szerettem, s szerettek. Nap csókolta arcom,
Nem vagy adósom élet, váljunk el, nem haragszom."*

Ezek a pillanatok voltak azok, amelyek igazságunkban erősítettek, hogy érdemes, s kell szárnyalni, s elhitették velünk, hogy nem vagyunk egyedül, sokan vagyunk, akik egyet gondolunk. Nem hagyhatom ki a sorból Czine Mihály irodalomtörténészt, aki olyan szuggesztív egyéniség volt, hogy szuperlatívuszokban lehetett róla beszélni.

Találkoztunk Krúdy Zsuzsával, aki sokat beszélt édesapjáról, hozzá kötődő kapcsolatáról. És hát utána Könczöl Imrének köszönhetjük, hogy a város számára is felfedezte a Krúdy emlékeket. Bebizonyította, hogy Petőfit is szoros szálak fűzték Palotához. Helytörténeti munkái, *Várpalota irodalmi kis tükre* című műve nélkülözhetetlen számunkra.

Szervezett irodalmi vetélkedőket, ott volt a kulturális seregszemlén, a március 15-i szavalóverseny megszervezésében is aktívan részt vett, gyakran ő választotta ki a kötelező verset, amelynek mindig volt aktualitása.

Honnan volt ennyi energiája? A végtelenségből? S hova tűnt? A végtelenségbe? A véges jelenségvalóságból a halhatatlanságba? A test, az anyag a földbe kerül, a lélek, a szellem elrepül, de itt marad a föld felett, kísértve, tanítva, élve. Kapocsként a múlt és a jelen között, hogy legyen jövő.

Néhány vonás egy jellemképhez

(Könczöl Imre 80. születésnapján)

Könczöl Imre népi-nemzeti szellemiségű közéleti férfiú volt. Az a különleges emberfajta, aki élethivatásának tekintette, hogy népünket-társadalmunkat történelmi hagyományaink, nemzeti kultúránk alapzatán emberhez méltó magasságba emelje.

Már diákként belső indíttatás vezette a néptanítói pályára, s a magyar falusi-paraszti nyomorúság felszámolását célzó mozgalomhoz.

1945-ben felismervén a történelmi pillanatot, 27 éves parasztpárti politikusként a Győri Szabad Szó című újság egyik vezércikkében hármass jelszót hirdetett meg, tűzött program gyanánt az ország népe elé: "Munka, tudás, becsület".

Meglátta történelmi lehetőségünket, hogy a szükséges tudás elsajátításával, szorgalmas munkával s a köz iránti emberi becsülettel valóra válthatjuk régi álmunkat, megteremthetjük a népi Magyarországot, az emberhez méltó demokratikus társadalmat.

Ő maga felkészült a feladatra. Élénk szellemi, irodalmi érdeklődése révén tájékozott volt a világ dolgaiban. Igényes műveltséggel rendelkezett. Sokat olvasott, képessé vált megkülönböztetni a nemest a salaktól. Lexikális memóriája okán boltozatos koponyája a tudás tárházává vált.

Műveltségét méltósággal viselte. Egyszerű, néptanítói megjelenésével és viselkedésével tisztelet ébresztett az emberekben maga iránt. Tudásával soha nem kérkedett, de ismereteit nem rejtette véka alá. Úton-útfélen szóba elegyedett mindenféle rangú és rendű emberrel. Közvetlen volt és barátságos mindenkivel, ám nem elvtelenül. A jellemtelen, becstelen alakokat nem szerette.

Kedvelte viszont a szabadon gondolkodó, önálló szellemiségű embereket, akik merték vállalni önmagukat, akiknek volt önbecsületük, emberi tartásuk. Az effajta költőket, írókat, színészeket és más művészi-szellemi alkotóinkat, akik tehetségükkel valóban a nép javát szolgálták, nagyra becsülte, népszerűsítette. Pódiumot teremtett számukra, ám ezeknek a találkozókknak, előadásoknak, könyvtári esteknek a megrendezésével elsősorban a vidéki embereknek szerzett "felemelő érzést", a "vidék" szellemi-emberi minőségét javította.

Ő maga is szívesen ment a nép közé. Ingyen vállalt mindenféle előadást kisiskolásoknak, nagydiákoknak, nyugdíjasoknak, falusi embereknek, munkásoknak, értelmiségieknek, városi vezetőknek, könyvtárosoknak egyaránt. Jó előadó volt, szép kiejtéssel, érthetően beszélt, választékosan fogalmazott. Szája szögletének cinkos, baráti mosolyával, értelmet tükröző nyílt, kék szemeivel minden hallgatója figyelmét magára tudta irányítani. Előadásai szakszerűek voltak és világosan érthetőek. Mondandóit hiteles, pontos adatokkal támasztotta alá és gyakran élénkséget keltő érdekességekkel fűszerezte. Előadásának volt hangulata. Mintha mesét mondott volna az embereknek.

Úgy látszik neki kevésnek tűnt az iskolai tanítókodás, az egész nép szellemi színvonalának, műveltségének emelését akarta szolgálni. Így lett a népművelés, a közművelődés apostola. Ezt a szolgálatot önzetlen megszállottsággal végezte. Vállalta a szerény anyagiakkal járó életet, a hivatalok pacakázásait, a hányattatást, a küzdelmet és a kompromisszumot a zsarnokká torzuló államhatalommal, mely kénye-kedve szerint döntött az ő beosztása, minősítése és személyes sorsa ügyében.

A proletárdiktatúra államapparátusának szüksége volt Könczöl Imre szakavatott közművelődési tevékenységére, de egyben "gyanús" is minősítette a feladatait önállóan, magabiztosan végző, kiváló szervezőképességű fiatalembert, s a bolsevik rendszer ellenségkereső rögeszméjével, ember iránti bizalmatlanságával rövid időközönként más munkakörbe helyezte át.

A hatalom "kegye" folytán 1951 novemberében a nyomorúságos állapotú Székesfehérvári Városi Könyvtár vezetésével bízták meg. Az éppen 33. életévét betöltő Könczöl Imre itt is megmutatta, hogy a semmiből is lehet teremteni. Szívós, kitartó buzgalommal, a cél érdekében felhasználva ismeretségét, leküzdvé az apparátcsíkok ellenállását, kilenc hónap alatt létrehozott egy új intézményt, a Fejér Megyei Könyvtárat, amelynek ő lett az első kinevezett vezetője. Ebben a pozícióban aztán rendbe tette a városi és községi könyvtárak ügyét, megszervezte a megye könyvtárhálózatát.

Ismerte az olvasás, a jó könyv léleknevelő, emberformáló szerepét. Tudta, hogy ifjúai ábrándjának: népünk felemelkedésének a könyv, az irodalom kiváló eszköze. A hatalom föl sem fogta ész-

szel, hogy a "büntetésből" könyvtárosnak helyezett Könczöl Imrét a személyiségének, eszményeinek igencsak megfelelő munkakörbe helyezte.

Könczöl Imre elemében volt. Eszményei által vezéreltetve - a politika urainak rosszallása ellenére - újrászervezte a Vörösmarty Társaságot, felelős szerkesztője lett a Fehérvár című folyóiratnak, s mikor kitört a forradalom, 1956. október 26-án a székesfehérvári városháza erkélyéről ünnepi beszédet mondott a társadalmi igazságot, tisztességet, a szabad, demokratikus Magyarországot megteremteni akaró forradalmas nép sokaságának. Ez volt az ő nagy álma is. Az öntudatára ébredt, természetes jogait szabadon gyakorló, közös célért buzgó nép Magyarországa.

E történelmi pillanatban ért Könczöl Imre a tetőpontra, a csúcsra, ahová ember eljuthat. Az egységbe forrt társadalmunk világra szóló hősi vállalkozásának sikeréért viaskodott a Szabad Vörösmarty Rádió irányítójaként is. E diadalmas és feledhetetlen forradalmi szerepléssel zárult Könczöl Imre életének első fele.

***

Életének második felét 1963-tól az 1990-ben bekövetkezett haláláig Várpalotán élte le. A kényserű száműzetés évei voltak ezek.

Az 1956-os forradalmi tevékenységéért elítélt, börtönviselt Könczöl Imrét már nemcsak "gyanúsnak", hanem "veszedelmes ellenforradalmárnak", ellenségnek minősítette a pártállam. Titkos utasítások alapján sehol sem alkalmazták képzettségének megfelelő munkakörben. 1963-ban mégis kinevezték a Várpalotai Városi Könyvtár igazgatójának. Ennek két okát kell megemlítenünk:

1. Az ENSZ 1963-ban a már a Szovjetunióknak is túl kényelmetlen "magyar kérdés"-t levette napirendjéről, többek közt azzal a feltétellel, hogy a Kádár-kormányzat részleges amnesztiát ad, s lehetővé teszi a megtorlás 56-os áldozatainak elhelyezkedését a képzettségüknek megfelelő munkakörben. Elvileg tehát Könczöl Imre alkalmazásának sem lett akadálya.
2. A Várpalotai Városi Pártbizottságot és a Városi Tanács vezetőit komoly kritikák és korholások érthették, hogy a már tizenkét éve "szocialista város" rangjára emelt Várpalotának még mindig nincs elfogadható könyvtára és könyvtárosa. "A kérdést meg kellett oldani." - Így találtak rá Könczöl Imrére.

A Várpalotára érkező, negyvenötödik évében járó könyvtárigazgatót siralmas állapotok fogadták. A "városi könyvtár" a Kossuth utca 33. számú, régi, földszintes házacská dohos, omladozó vakolatú, sötét üzlethelyiségében árválkodott rendezetlen könyvhalmozok formájában. Könczöl Imre rögtön meglátta "a férfira váró feladat"-ot, s fehérvári nyolc éves, sikeres működésének tapasztalataival hozzáfogott Várpalotán a szakszerű, városhoz méltó könyvtár megteremtéséhez.

A könyvtár hamarosan felköltözött a Kossuth utca eleji, emeletes iskolaépületbe, ahol már olvasóterem várta az olvasókat. A könyvek szakszerű könyvtári csoportosításban sorakoztak a polcokon, szakkatalógus, folyóiratolvasó és külön polcon a kézikönyvek álltak az olvasók rendelkezésére. Tervszerűen és igényesen, az olvasók kívánságát is figyelembe véve folyt a könyvek beszerzése, leltározása, katalogizálása. Sok, nehezen megszerezhető antikvár könyvvel gyarapodott az állomány. Városszerte működtek a fiókkönyvtárak, jelentősen megnőtt az olvasók száma.

A városi könyvtár életteli, látogatott intézmény lett, a közművelődés otthona és műhelye. A sorozatos "könyvtári esték" népszerű kulturális eseménnyé váltak. Az "ellenforradalmi szervezkedéstől" rettegő pártbizottság le is állította ezt a sorozatot.

Könczöl Imrének, a könyvtárteremtés és közművelődés fáradhatatlan bajnokának elképzelését csak részben elégítette ki az eredmény. Az épületet kicsinyellette, rövidesen raktározási gondok támadtak, a "szolgáltatások körét és színvonalát" szintén növelni akarta. Szemei előtt egy nagyobb, korszerűbb, választékosabb könyvtár képe lebegett. Elképzelését, tervét sikerült elfogadtatnia a városvezetéssel.

Várpalota vezető káderei és Könczöl Imre különösen viszonyultak egymáshoz. A párt- és tanácsi funkcionáriusok respektálták szakértelmét, munkáját, de nem bíztak benne. Mint "másodrendű állampolgárnak" évekig nem adtak lakást Várpalotán, nem kapott kitüntetést és nyilvánosságot. Előfordult, hogy felkérték egy-egy beszéd megírására, aztán az utolsó pillanatban közölték vele, a beszédet más, egy "megbízható, elsőrendű állampolgár" fogja elmondani.

Bár tudtak jelentős szakírói tevékenységéről, a *Könyvtárosban* és más folyóiratokban, sajtótermekben vagy önálló kötetben megjelenő cikkeiről, tanulmányairól, amelyeknek nagy része várpalotai vonatkozású volt, ezeknek nem adtak Várpalotán visszhangot, nem kívánták Könczöl Imre népszerűségét növelni. Mindössze egyetlen műve, a *Várpalota irodalmi kistükre* jelent meg a Várpalotai Városi Tanács saját kiadásában 1977-ben.

Könczöl Imre volt az egyetlen várpalotai helytörténész, aki a kellő hely- és szakismerettel nem bíró "helytörténészek" által teremtett zürzavarban, az elképesztő tévedésekkel teli várpalotai helytörténetben képes lett volna rendet teremteni. A városvezetés nem szándékozott ezzel a lehetőséggel élni. Mindössze annyi történt, hogy a Várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár 1988-ban megjelentette Könczöl Imre *Várpalota rövid története* című könyvecskéjét, amely megpróbálja a zavart oszlatni, a tévedések egy részét hitelesen tisztázn.

Könczöl Imre férfiasan elviselte az őt ért méltánytalanságokat, másodrendű állampolgárságát. Valójában büszke volt forradalmi cselekedeteire, s nem érzett büntudatot. Főlemelt fejjel járt, tiszta lelkiismerettel nézett embertársai szemébe. Jó érzéssel emlékezett mindarra, amit élete során sikerült neki a köz érdekében, népe-nemzete felemelkedéséért megtennie. Igaz, ezért alkalmazkodnia kellett a hatalomhoz, a pártállam várpalotai szolgálóihoz. Könczöl Imre elég bölcs volt őket elviselni, sőt próbálta őket is jó irányban befolyásolni, ám ez nem mindig sikerült.

A pártállamnak és helyi képviselőinek ugyanis rossz volt a lelkiismeretük, büntudat és félelem rejtőzött bennük, s általában gyanúval fogadtak minden hozzászólást, javaslatot, véleményt.

Például egy alkalommal Könczöl Imre nyilvánosság előtt kifogásolta a Kálvária dombi, Ady Endre lakótelepi Szabolcska utca nevét. Mindenki világosan megértette, hogy politikai, kulturális és helyi szempontból is súlyos tévedés volt Szabolcska Mihályról utcát elnevezni, ami ráadásul Ady Endre személyét és emlékét is sérti. A város párt- és tanácsi vezetése azonban figyelmen kívül hagyta a javaslatot. Talán éppen azért, mert Könczöl Imre javasolta.

Sok évvel ezután, 1992. január 31-én Várpalota Önkormányzati Képviselő-testülete a város téves utcaneveinek megváltoztatását tűzte napirendre. E sorok írója javasolta a Szabolcska utca nevének megváltoztatását, valamint azt, hogy nevezzenek el utcát Könczöl Imréről. A város képviselő-testülete, amelynek "olvasott, művelt" tanárok, orvosok, mérnökök, egyéb diplomások is tagjai voltak, megjegyzés nélkül, flegma undorral elvetette mindkét javaslatot.

Igaz, Várpalota lakossága nem tud semmit Szabolcskáról, de sokan ismerték, tisztelték, szerették Könczöl Imrét, a derűs arcú, barátságos könyvtárost, "Imre bácsit", aki a város emberi-polgári felemelkedését szolgálta becsülettel, mindhalálig.

Kérdés, meddig működnek még a régi hatalmi reflexek, s mikor kapja meg Könczöl Imre, amit Várpalotától megérdemel: az utcanevet, a díszpolgárrá avatást.

Fakász Tibor

Statisztika, 1998 ?

Megszokhatták olvasóink, hogy a statisztikai adatok tükrében lapunk az év elején rövid elemzést, helyzetképet közöl a megye önkormányzati könyvtárainak megelőző évi tevékenységéről. Igaz az elmúlt években ahhoz is hozzászokhattak már, hogy ezek az adatok egyre később látnak napvilágot.

Sajnos az idei évben is azt tapasztaljuk, hogy a könyvtári statisztika a "hivatal" hibájából nem készülhet el időben. Sőt úgy látszik, hogy e téren mindig csak romlik a helyzet, hiszen már június van és eddig nem hogy a statisztikai adatlapokat nem kapták meg a könyvtárak, de még a várható időpontról sem tudunk biztosat. Elemzésre ilyen körülmények között természetesen most nem vállalkozunk, erre majd remélhetőleg a Fejér Megyei Könyvtáros következő számában kerül sor.

Rendelkezésünkre állnak ellenben az 1998. évi állománygyarapítási összegek nagyságát tükröző adatok, amelyeket az érdekeltségnövelő támogatás elnyerése érdekében küldtek be a könyvtárak. Ezenfelül még egy táblázatot adunk közre a városi könyvtárak működésének legfontosabb adatairól.

Hegy Tamás

1998. évi előzetes adatok							
VÁROSOK	Könyvtári állomány	Beszerzési összeg (Ft)	Beiratkozott olvasó	Látogatók száma	Kölcsönzők száma	Kölcsönzött dokumentum	Gyarapodás
Megyei Könyvtár	343821	7844040	9967	161534	67483	216101	7984
Szfvár, Városi Kvt.	214467	4828292	8862	98281	56387	291176	4582
Szfvár összesen:	558288	12672332	18829	259815	123870	507277	12566
Bicske	64560	1390363	2122	19392	8035	30040	1626
Dunaújváros	178638	6018000	10713	103159	59216	171018	7207
Enying	31249	1405617	1175	14926	8235	26879	1521
Gárdony	37856	1267043	1491	15945	9498	40634	1667
Mór	82512	2523983	2127	21888	13171	58652	1973
Polgárdi	17260	887455	762	7600	5194	20412	623
Sárbogárd	66893	2694000	2135	26504	19717	59353	2167
Városok összesen:	478968	16186461	20525	209414	123066	406988	16784
Mindösszesen:	1037256	28858793	39354	469229	246936	914265	29350

§

Jó tudni...

Megjelent a **64/1999. (IV.28.) Korm. rendelet** a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről. A rendelet értelmében július 5-ig kellett a fenntartóknak kérniük intézményük jegyzékbe történő felvételét. A rendelettel kapcsolatos teendőkről körlevélben értesítettük a települési önkormányzatokat. A korábban közreadott (FMK. 1998/3 sz.) alapító okirat és SZMSZ minták pedig remélhetőleg elegendő támpontot adnak a felvételhez szükséges alapidokumentumok elkészítéséhez.)

A Fejér megyei önkormányzati könyvtárak által 1998-ban folyóirat-előfizetésre és állománygyarapításra fordított összegek

Aba	333 780
Adony	209 879
Alap	127 456
Alcsútdoboz	76 000
Alsószentiván	219 921
Bakonycsernye	75 000
Balinka	182 387
Baracs	290 000
Baracska	-
Beloianisz	70 000
Besnyő	59 816
Bicske	1 411 730
Bodajk	398 236
Cece	294 000
Csabdi	195 912
Csákberény	216 599
Csákvár	525 086
Csókakő	53 000
Csór	89 423
Csösz	-
Dég	416 470
Dunaújváros	7 112 246
Előszállás	135 000
Enying	1 443 086
Ercsi	905 914
Etyek	1006 961
Fehérvárcsurgó	205 738
Felcsút	187 500
Füle	63 035
Gánt	-
Gárdony	1 450 118
Gyúró	61 536
Hantos	-
Igar	63 593
Iszkaszentgyörgy	198 000
Isztimér	17 792
Ivácsa	260 459
Jenő	-
Kajászó	66 000
Káloz	133 950
Kápolnásnyék	-
Kincsesbánya	174 469
Kisapostag	70 543
Kisláng	503 799
Köszárhegy	34 000
Kulcs	-
Lajoskomárom	100 000
Lepsény	135 399
Lovasberény	213 288
Magyaralmás	213 041
Mány	190 000
Martonvásár	976 503

Mátyásdomb	62 000
Mezőfalva	897 217
Mezőkomárom	23 235
Mezőszentgyörgy	68 610
Mezőszilas	904 150
Moha	-
Mór	3 094 983
Nadap	-
Nádasdladány	220 000
Nagykarácsony	67 000
Nagylók	30 525
Nagyveleg	61 000
Nagyvenyim	334 664
Pákozd	197 000
Pátka	139 000
Pázmánd	151 178
Perkáta	477 274
Polgárdi	965 019
Pusztaszabolcs	543 401
Pusztavám	86 365
Rácalmás	201 000
Ráckeresztúr	-
Sárbogárd	2 823 000
Sáregres	66 000
Sárkeresztes	49 548
Sárkeresztúr	77 460
Sárkeszi	60 000
Sárosd	124 887
Sárszentágota	68 594
Sárszentmihály	168 000
Seregélyes	397 894
Soponya	56 000
Söréd	43 000
Sukoró	-
Szabadbattyán	580 000
Szabadegyháza	443 000
Szabadhidvég	73 800
Szár	118 428
Szárliget	139 333
Székesfehérvár	4 828 000
Tabajd	48 385
Tác	33 000
Tordas	445 440
Úrhida	58 861
Vajta	43 122
Vál	56 474
Velence	690 041
Vereb	65 305
Vértesacsa	116 359
Vértesboglár	177 660
Zámoly	46 040